

DEEL ZIJN VAN IETS WAT GROTER IS DAN JEZELF

Mensen snakken naar verbinding. Maar als we 's avonds moe thuiskomen van het werk kruipen we met honderdduizenden op hetzelfde moment voor de buis. Moet het verenigingsleven een tandje bijsteken om mensen uit die cocon te lokken? Kunnen verenigingen iets bieden wat mensen elders niet vinden? **Ignace Glorieux** zoekt samen met ons naar antwoorden.

Socioloog Ignace Glorieux is het hoofd van het Departement Sociologie van de VUB en lid van de bekende TOR-onderzoeksgroep. TOR staat voor Tempus Omnia Revelat. De onderzoeksgroep werkt rond thema's als tijdsbesteding, culturele veranderingen in Vlaanderen, jeugdcultuur, educatie en burgerschap en participatie van volwassenen in het verenigingsleven. Met het Tijdsonderzoek is Glorieux al bezig sinds het begin van zijn carrière. Wat heeft hij eruit geleerd? "Hoe robuust een mensenleven is. We hebben de indruk dat de samenleving snel verandert en dat is ook zo. En toch ook weer niet."

Voor het Tijdsonderzoek heeft de TOR-groep drie vergelijkingspunten: 1999, 2004 en 2013. Daarnaast is er nog tijdsbestedingsonderzoek uit 1966 en zijn er eigen VUB-data uit de jaren tachtig van de vorige eeuw. "En dan stel je vast dat er, over de jaren heen, op veel vlakken weinig veranderd is. We slapen even veel als in de jaren zestig, iets minder op weekdagen, wat langer tijdens het weekend. 's Avonds is er nog steeds een piek voor tv-kijken: rond negen uur à kwart over negen zit ongeveer de helft van de mensen voor de buis, in 1966 was dat een halfuurtje vroeger, maar het aandeel was toen even groot. We multitasken misschien meer, we facebooken of mailen tijdens het tv-kijken, maar we kijken nog altijd massaal op hetzelfde moment."

Zijn er geen verschillen bij bepaalde deelgroepen? "De groep tussen 18 en 25 jaar wijkt hier in grote mate van af. Maar dat is altijd een bijzondere groep. Zodra je naar de hogeschool of universiteit gaat, valt de strakke structuur in je leven weg. Studenten hebben relatief weinig les, er

zit vaak weinig regelmaat in hun leven. Zodra ze aan het werk gaan, pikken ze weer aan bij een routinematiger patroon."

Valt het dan wel mee met de individualisering – iedereen die timmert aan een eigen, uniek levenspad? Zijn we meer kuddedieren dan we denken?

"Er is niet één samenleving in de geschiedenis die zo collectief geleefd heeft, op zo'n grote schaal, als de onze. We doen dezelfde dingen op hetzelfde moment. Neem werk. Sinds de jaren tachtig is het al flexibilisering wat de klok slaat. Maar als je gaat kijken naar de tijdsbesteding, dan zie je dat mensen meer dan ooit gewoon van 9 tot 5 werken. Ook met dat avondwerk achter de computer valt het reuze mee, op een aantal deelgroepen, zoals vrouwelijke professoren, na. En tussen halfelf en elf uur 's avonds gaan honderdduizenden Belgen tegelijk tandenpoetsen en naar bed. Onze kleren? Als je wat rondreist in de wereld, zie je overal dezelfde trends. Soms lijken we wel allemaal uniformen te dragen."

U nam ook de participatie van de Vlaming onder de loep. Het sociaal-cultureel volwassenenwerk is bij uitstek de sector van de vrije tijd. Wat doet een Vlaming in zijn vrije tijd? En hoeveel daarvan besteedt hij aan het verenigingsleven of ander vrijwillig engagement?

"Tv is koning. Ongeveer de helft van onze vrije tijd gaat naar tv. Is dat negatief? We moeten daar niet altijd zo moeilijk over doen. Er zijn ook mooie dingen op tv. Maar het zegt wel iets over ons, het feit dat we zo vaak voor de buis zitten. Op een doorsneeavond hebben mensen zoveel entertainment ter beschikking: tv, tablet, uitgesteld kijken, tv op aanvraag. Probeer iemand eens warm te maken voor een avondje amateurtoneel als ze hele tv-reeksen op Netflix kunnen zien."

“Dat actief zijn in een vereniging mensen versterkt, is zeker. Het geeft een veilig gevoel”

Zitten we dan meer binnen dan vroeger?

“Eén revolutie de voorbije vijftig jaar is de stijgende arbeidsmarktparticipatie van vrouwen. In de meeste gezinnen gaan mensen met twee uit werken. Als je thuiskomt moeten er boodschappen worden gedaan, moet er worden gekookt, huiswerk begeleid. Dan ben je blij als je een uurtje of twee op de bank kunt ploffen voor er al weer een nieuwe dag lonkt. Dat is het probleem van het verenigingsleven. Als mensen toch iets willen doen 's avonds, dan moet het flexibel zijn. Een vereniging heeft vaste bijeenkomsten en vraagt een zeker engagement, zeker als je een bestuursfunctie hebt of het op jou hebt genomen om iets te organiseren. Ik denk niet dat mensen minder behoefte hebben aan sociale contacten, integendeel, die behoefte is er meer dan ooit. Maar we hebben er minder de tijd voor. En het is minder evident geworden. Probeer maar eens, zoals vroeger, langs de achterdeur ongevraagd binnen te lopen bij de burens. We zijn meer op privacy gesteld. Maar de behoefte aan sociale contacten blijft. Dat is misschien een rol voor het verenigingsleven en voor het lokaal cultuurbeleid. Er is behoefte aan ontmoetingspunten waar je zonder te veel planning kunt binnenvallen in de hoop iemand te ontmoeten of een praatje te slaan. Zoals de bib die 's avonds wat langer open is. Als er iets te doen is in een gemeente, komen de mensen buiten. Maar het moet kwaliteit zijn. Mensen zijn kieskeurig geworden. De behoefte om samen iets te doen is echter dezelfde.”

Als federatie van 130 organisaties zijn wij ervan overtuigd dat wie zich verenigt zich ook versterkt. Leert wetenschappelijk onderzoek ons wat zich verenigen doet met mensen? En met de samenleving?

“In een vereniging moet je samenwerken met anderen en je schikken naar wat moet gebeuren, ook als het niet aangenaam is, omdat je je daartoe geëngageerd hebt. Je schakelt je in een groter geheel in. Dat is goed voor je gevoel van eigenwaarde, dat geeft een sociale identiteit, maar het is ook een les in democratisch werken. Werk heeft hetzelfde effect: je inschakelen in een collectief, je schikken naar anderen, een doel hebben dat de eigen voorkeuren overstijgt. Bij een vereniging is dat net zo.”

Maakt een engagement in een vereniging een verschil in hoe mensen naar de samenleving kijken? “Dat verschil is er zeker, maar de causaliteit is niet altijd eenduidig. Mensen die wantrouwig zijn, zullen zich minder gaan engageren in een vereniging. Maar dat actief zijn in een vereniging mensen versterkt, is zeker. Het geeft een veilig gevoel. Ook uit studies over de overgang naar pensionering blijkt dat engagement mensen gelukkig maakt. Iets doen waardoor je iets betekent voor anderen, iets wat niet vrijblijvend is, of het nu gaat om de wekelijkse opvang van kleinkinderen of vrijwilligerswerk in een vereniging.”

CULTUURCONTENTEMENT: STILSTAAN BIJ LOKAAL CULTUURBELEID

De gemeenteraadsverkiezingen komen dichterbij. Het ideale moment om de aandacht te vestigen op het belang van lokaal cultuurbeleid. Er gebeurt lokaal al heel wat voor (amateur)kunstenaars, verenigingen, bibliotheken, cultuur en gemeenschapscentra, erfgoed of kunstinstituten. Maar wat kan beter? En waar moeten steden of gemeenten in de toekomst extra op inzetten?

De FOV vestigt, samen met het Forum voor Amateurkunsten, oKo, OCE, VVBAD en VVC, graag de aandacht op het belang van lokaal cultuurbeleid. Dat doen ze met CultuurContentement, een burgerbevraging over lokale-cultuurtevredenheid. Ze peilen naar de beleving en de ervaringen van burgers in Vlaanderen en Brussel. Wat vinden zij van het cultuuraanbod? Zijn ze tevreden over de bibliotheekwerking? Is er genoeg ondersteuning voor het verenigingsleven?

Op die manier hopen ze inspraakacties, debatten en sterke toekomstplannen voor amateurkunsten, sociaal-cultureel werk, kunsten, erfgoed, bibliotheken en cultuur- en gemeenschapscentra te stimuleren. Steden en gemeenten met meer dan 100 respondenten krijgen na afloop een cijferrapport. Daarmee kunnen ze hun cultuurbeleid versterken. De bevraging loopt nog tot eind oktober 2017.

Glorieux heeft zelf als vrijwilliger de schouders gezet onder CultuurContentement. “Het is uniek, mensen bevragen over de lokale cultuur, over wat ze op dat vlak wenselijk en niet wenselijk achten, wat ze wel en niet waarderen. Het is geen representatief onderzoek, maar representatief onderzoek bestaat niet. Wie reageert? Mensen die sterk geëngageerd en tevreden zijn, en mensen die niet tevreden zijn. De middenmoot ga je missen. Is dat erg? Nee, want zij hebben er vaak geen mening over.”

De bedoeling van de bevraging was ook om mensen te laten nadenken over het lokaal cultuurbeleid in hun gemeente en hun een stem te geven, opdat beleidsmakers in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen luisteren. Als respondenten uit één gemeente veel minder enthousiast zijn over hun bib dan die van andere gemeenten, zou ik als gemeente toch eens luisteren. Hoeveel mensen uiteindelijk zullen deelnemen is op zich niet zo belangrijk. Hoe meer hoe beter natuurlijk, want dan kan je meer nuances zien en meer deelaspecten belichten. Maar iedereen die de vragenlijst heeft ingevuld heeft even stilgestaan bij het lokaal cultuurbeleid van zijn gemeente. Alleen dat al is belangrijk.”

→ www.cultuurcontentement.be

U doet ook onderzoek naar de overgang van school naar werk. De Europese Unie ziet levenslang leren als een noodzakelijke voorwaarde voor het (economisch) welzijn van haar burgers. Waarom moeten mensen volgens u blijven leren? Ziet u daarin ook een rol voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk weggelegd? “Levenslang leren is heel belangrijk, op alle vlakken. Dat kan heel formeel zijn, zoals een nieuwe taal leren, maar ook leren muziek maken of houtbewerken, tuinieren of bierbrouwen. Het is belangrijk voor je welzijn. Ik leer zelf muziek spelen. Ik heb geen talent, maar ik ben toch naar de muziekschool gegaan. Ik leer nog elke dag beter te spelen. Op plekken als de muziekschool kom je in contact met mensen met een

andere achtergrond, en die achtergrond speelt daar geen rol. We spelen samen muziek en stimuleren elkaar, of we nu apotheker zijn, metser, huisvrouw of professor. Dat maakt je nederig.”

Ook in het verenigingsleven zie je mensen van allerlei rangen en standen samenkomen. Mark Elchardus zei dat de grote tegenstelling die tussen lager- en hogergeschoolden wordt. Twee werelden die elkaar niet meer ontmoeten. Is die kloof te overbruggen en kan het verenigingsleven daar een rol in spelen?

“We leven inderdaad in aparte werelden. Je beseft dat niet omdat je steeds onder gelijkgezinden bent. Mensen met wie je denkt niet te kunnen praten, laat je links liggen. In de

“Het drama voor het verenigingsleven is dat degenen die professioneel de leiding nemen en de toon zetten de hogergeschoolden zijn”

muziekschool gelden andere codes. Daar word je niet meteen in een hokje geduwd. In het sociaal-cultureel werk kan dat ook.”

Maar komen laaggeschoolde mensen ook op die plekken in het sociaal-cultureel werk?

“Er is een groot verschil tussen de manier waarop hoger- en lageropgeleiden hun vrije tijd invullen. Tv is dominant bij lageropgeleiden. Het verenigingsleven, cultuurparticipatie, vrijetijdsbesteding buitenshuis, sociale contacten buitenshuis, dat zie je allemaal veel meer bij hogeropgeleiden. Ze hebben minder vrije tijd, maar ze besteden die veel intenser en veel vaker buitenshuis dan lageropgeleiden. Ze doen ook meer vrijwilligerswerk. Of het verenigingsleven sociaal diverser kan worden hangt af van waar het zich op richt: bij sportverenigingen is de sociale mix groter dan bij een cultuurvereniging.”

Sommige ledenverenigingen zoals Davidsfonds, Vief, Curieus of HVV met lokale afdelingen brengen mensen van verschillende achtergronden samen. Voor thematische bewegingen die werken rond vrede, duurzaamheid of vegetarisme, is het wat moeilijker om de kloof te overbruggen.

“Het drama voor het verenigingsleven is ook dat degenen die zich professioneel engageren en de leiding nemen vaker de hogergeschoolden zijn, die bepaalde vaardigheden mee hebben van op de werkvloer. Zij zetten de toon en ze kiezen thema's die bij hun 'stand' passen. Het doet me wat denken aan cultuurbeleidscoördinatoren, die in hun gemeente liever moderne dans dan Geert Hoste programmeren. De receptieve werking slaagt er beter in een diverser publiek aan te trekken. Maar bij een gebruikersonderzoek in de culturele centra stelden we vast dat de educatieve medewerkers soms hun neus ophaalden voor die werking, terwijl dat net een weg is om een ander publiek binnen te loodsen. Bij verenigingen zie je hetzelfde fenomeen.”

Tot slot: we staan aan het begin van een nieuw sociaal-cultureel werkjaar. Hebt u een leestip om sociaal-cultureel werkers te inspireren?

“Het is dit jaar honderd jaar geleden dat Emile Durkheim overleden is. Hij kan nog altijd een inspiratiebron zijn, ook voor het verenigingsleven. Zeker zijn laatste werk *Les formes élémentaires de la vie religieuse*. Zijn centrale idee is dat wat mensen vereren in een religie de verbondenheid tussen mensen zelf is. In religie geven sacrale rituelen mensen een gevoel van samenhang, van een kracht die hen overstijgt. Durkheim, die zelf vrijzinnig was, zei dat we ook in een seculiere samenleving rituelen moeten behouden. Niet omdat we in een god geloven, maar door rituelen gaan we dat collectieve bevestigen. Alle mensen hebben hun mens-zijn gemeenschappelijk, hun menselijke waardigheid. We kunnen samenkomen om dat te vieren in families, in kleine groepen, maar ook in grote groepen. Dan ontstaan er krachten die het individu overstijgen. Je voelt dat zelfs bij collectieve rituelen zoals betogingen, een familiefeest of een festival waar je jezelf drie dagen verliest. Het is een connectie die jou overstijgt. Dat geeft energie. Die idee kunnen we zeker vertalen naar de samenleving vandaag.”

→ Vragen of reacties?

liesbeth@fov.be of mathijs@fov.be

JOUW GEMEENTE CULTUURGEMEENTE?

Ga jij graag naar voorstellingen? Of bezoek je weleens de bibliotheek? Ben je creatief, lid van een vereniging of actief in een wijkcomité?

Dan horen we graag jouw mening.

Het CultuurContentement is de grootste bevraging van Vlaanderen naar de tevredenheid over cultuur.

Vul de vragenlijst in op de website en weeg mee op de plannen van jouw gemeente!

BEOORDEEL JOUW GEMEENTE OP
WWW.CULTUURCONTENTEMENT.BE

